

בספר חדש ומעורר מחלוקת, טוען האנתרופולוג האמריקאי אבי טושמן שלמטען הגנטי תפקיד מכריע בקביעת הזהות הפוליטית. במילים אחרות: כשמישהו מצהיר שהוא "ליבדניק מהבטן" או "ינק סוציאליזם", יכול להיות שהוא לא רחוק מהאמת

מאת **אשר שכטר**

אומר את זה, כי כשאני אומר 'חצי' אני מתייחס למגמות שמתפרשות על אוכלוסיות שלמות, לא למרד מדויק בתוך היחיד."

למחקר של טושמן, שהתפרש על פני עשר שנים, קרמו שני אירועים שהשפיעו על האופן שבו הוא תפש את הגורמים שמשפיעים על היחס שלנו לפוליטיקה. הראשון שבהם התרחש ב-2002: טושמן היה אז רק בן 23, ושימש כיועץ לנשיא פרו או, אלהנדרו טולדו. באותה תקופה היתה פרו בעיצומו של תהליך התאוששות מסכי סוך מוזין בין הממשלה ובין מורדים מאואיסטים שנמשך שני עשורים וגבה את חייהם של יותר

ניסיון, תבונה או רציונליות בתוך סל הרכיבים שבאמצעותם אנו מעצבים את האידיאולוגיות הפוליטיות שלנו. אם הגנטיקה יכולה לצפות ולחזות הכל, כולל הדעה הפוליטית שלנו, מה זה אומר לגבי רצון חופשי?

"אני חושב שיש לנו רצון חופשי, אם כי כני ראה לא ברמה שאנחנו חושבים שיש לנו", מבהיר טושמן בשיחה עם מגזין TheMarker. "עם זאת, מחקר אחרי מחקר בעשור האחרון הראו שחצי מהמשוואה בכל מה שנוגע לנטיות הפוליטיות שלנו נובעת מהבדלים גנטיים בין יחידים, והחצי השני מגיע מהסביבה. אני נזהר באופן שבו אני

בשכועות האחרונים נראה כי הקיטוב הפוליטי בין שמאל לימין בישראל הוא עמוק משהיה אי פעם, וככל שהמצב הביטחוני מחמיר, כך נראה שהסע הפוליטי בארץ מעמיק. בשעה שימין ושמאל מפגינים ומתעמתים ברחובות תל אביב, יפו או חיפה, או מתקוטטים מילולית באולפני הטלוויזיה, או צועקים זה על זה ברדיו, נראה ששני הצדדים – ה"פשיסטים" מהימין ו"מסייעי הטרור" מה שמאל – מעולם לא היו קרובים יותר לפסילה מוחלטת וגמורה של הצד השני. הימנים רוצים לשלוח את "השמאל הקיצוני" לעזה; תומכי השמאל, מצידם, היו רוצים לשלוח את הימנים לבית הדין הבינלאומי בהאג.

אבל מה הופך אדם ל"שמאלן", או ל"ימני"? ובכלל, מהיכן מגיעות הנטיות הפוליטיות שלנו? האם הן תוצר של תורשה או של סביבה? השאלה הזו העסיקה פילוסופים, פוליטיקאים וסוברים, שבמשך אלפי שנים ניסו למצוא דרכים להבין מה עומד מאחורי עמדות פוליטיות וכיצד ניתן להשפיע עליהן. הדעה הרווחת כיום היא שהשקפת עולם, ביחד עם העמדות הפוליטיות שנגזרות ממנה, היא תוצר של תהליך החיברות (סוציאליזציה) שמתחיל כבר בילדות ונמשך לאורך כל ימי חייו של כל אחד מאיתנו: הסביבה שבה אדם גדל, זו שבה הוא חי בבגרותו, הלקחים והמידע שספגנו מבית הורינו, המוסדות שבהם עברנו והקביעות החברתיות שאליהן אנחנו משתייכים.

אבל מה אם הדעה המקובלת טועה? האם ייתכן שהמטען הגנטי שאדם נושא, והאינסטייניקטים האבולוציוניים שטבועים בו, משפיעים גם הם על הנטיות הפוליטיות שלו? מה אם "הצל" או גרעון לוי הפכו למי שהם מכיוון שקיבלו בתורשה תכונות אישיות מסוימות, שהשפיעו על האופן שבו הם רואים ומפרשים את המציאות סביבם? שאלות אלה ניצבות במרכזו של הספר Our Political Nature ("הטבע הפוליטי שלנו") של האנתרופולוג ד"ר אבי טושמן, שראה אור באחרונה ועורר סערה בארצות הברית. טושמן (שאינו ישראלי, למרות שמו) טוען בספר שהנטיות הפוליטיות שלנו מושפעות מהמטען הגנטי לפחות באותה מידה שבה מעצבים אותן גורמים חיצוניים כמו חינוך והשפעות סביבתיות וחברתיות.

זו אינה טענה חדשה – ב-2008 השמיעו חוקרים מאוניברסיטת קליפורניה, ג'יימס פאולר ודארין שרייבר, טענה דומה – ואולם היא עדיין מעוררת מחלוקת עזה. השבועון "אקונומיסט", למשל, כינה את טושמן בעקבות ספרו "רט" רמיניסט ביולוגי", כינוי המודבק על פי רוב לתומכיהן של תורות גזעניות. הטענה שהדעות הפוליטיות שלנו מושפעות מהמטען הגנטי טי פירושה שיש הרבה פחות מקום לדברים כמו

ד"ר אבי טושמן:
"אנשים הופכים
למעט יותר
שמרנים עם הגיל.
אחד מהגורמים
שמשפיעים על
השינוי הזה הוא
הורות, שנוטה
להתרחש בסביבות
גיל 30 ומובילה גם
לשינויים ביולוגיים
אצל נשים וגם אצל
גברים, וגם, מתברר,
משנה לא פעם
את הנטייה
הפוליטית שלנו"

צילום: Mark Tuschman

"במילים אחרות, אנשים הופכים למעט יותר שמרנים עם הגיל – זה לא אומר כמובן שכל אדם צעיר הוא ליברל או שכל אדם מבוגר הוא שמרן, אבל אלה טרנדים סטטיסטיים אוניברסליים. אחד מהגורמים שמשפיעים על השינוי הזה הוא הורות, שנוטה להתרחש בסביבות גיל 30 ומוכיח בילה גם לשינויים ביולוגיים אצל נשים וגם אצל גברים, וגם, מתברר, משנה לא פעם את הנטייה הפוליטית שלנו. מצאנו, למשל, שגברים נוטים להיות שמרנים יותר כשיש להם בנות. הם רואים בנות כפגיעות יותר מבנים, ולכן נוטים להיות רגישים יותר לסכנות העולם ונוטים לשמרנות".

אבל לכולנו יש גם את מקרי הקיצון שאי נחנו מכירים: החבר הליברל שנהפך לשמרן בשלב מאוחר בחייו, הרודה שנהפכה להיפית בשנותיה המאוחרות. אם הגנטיקה משחקת תפקיד כל כך משמעותי בהווייה הפוליטית שלנו, איך זה שאנחנו יכולים לנוע כל כך בחירות, מקיצוניות אחת לשנייה?

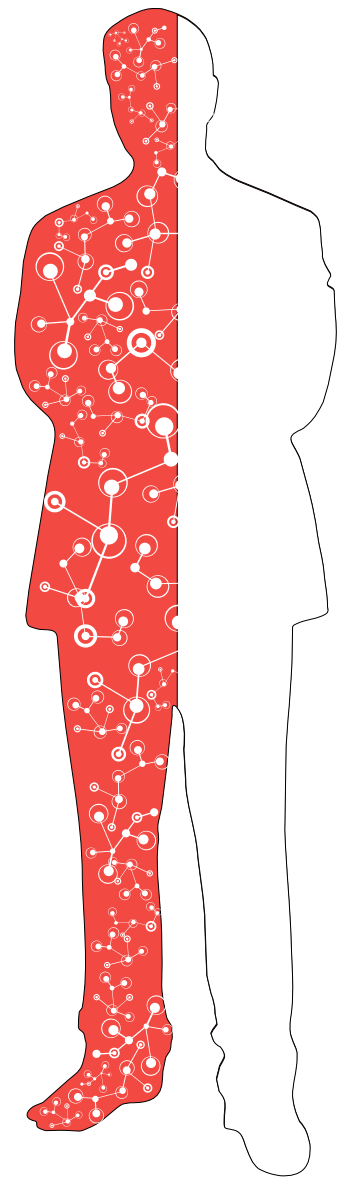
"המקרים האלה בולטים כי הם מפתיעים אותנו, והם מפתיעים אותנו כדיוק בגלל שהם מקרי קיצון. אם נברוק מספר רב של אנשים, נראה שהנטייה הפוליטית שלהם נוטת להיות זהות לאורך חייהם. מעשור לעשור, כ-80% מהאנשים נוטים להחזיק באותה אידאולוגיה. זה לא שאנחנו לא משתנים במהלך החיים – זה פשוט שהשינוי הזה הוא צפוי ועקבי הרבה

את דרך ההסתכלות הזאת", הוא מסביר. "הבנתי שאני צריך לחפש תשובות עמוקות יותר מאשר רק לדבר על אתנוצנטריות. הבנתי שיש המון מחקר מעולה בתחומים כמו מדעי המוח, טכנולוגיה וחקר האבולוציה, ושאיפה אחת לא חיבר את הנקודות עד אז".

המחקר המקיף והעמוס בנתונים שערך טושמן מתרכז בשלוש תכונות אישיות מרכזיות שאותן, לדבריו, ניתן לכמת ולמדוד: שבטיות; סובלנות כלפי אי שוויון; ותפישות לגבי טבע האדם. מי שרואה את טבע האדם כתחרותי, הוא מסביר, נוטה להיות שמרן, לעומת מי שרואה את טבע האדם כשיתופי, ונוטה להיות ליברלי. שלוש התכונות האלה הן לדבריו הגורמים החזקים ביותר שמשפיעים על האופן שבו אנחנו מצביעים וממקמים את עצמנו על הרצף הפוליטי. אגב, הוא אומר, אלה בדיוק אותן תכונות שמשפיעות גם על הבחירה שלנו בבני זוג, ולכן הן משפיעות לא רק על השקפת העולם של כל אחד מאיתנו, אלא גם על רפואי הרבייה של החברה האנושית. כדי להמחיש עד כמה משמעותי תפקידה של הגנטיקה בקביעת העמדות הפוליטיות שלנו, משתמש טושמן למשל במחקר שנערך באוניברסיטת מינסוטה בתחילת שנות ה-90, וברק את הנטייה הפוליטית של תאומים. במחקר נברקו יותר מ-1,400 תאומים זהים ולא זהים, שחלקם גדלו יחדיו וחלקם הופרדו זה מזה מאז לידתם. הממצאים הראו התאמה חזקה בנטייתיהם הפוליטית של תאומים זהים, גם במקרים שבהם לא גדלו יחד, לעומת התאמה חלשה יותר בין זוגות של תאומים לא זהים שגדלו בנפרד. כלומר הגנטיקה שיחקה תפקיד מכריע בעיצוב הזהות הפוליטית שלהם.

במשך החיים העמדה הפוליטית משתנה לא פעם. הרי אומרים שאם אינך ליברל בשינות ה-20 שלך, אינך לב, ואם אתה לא שמרן בגיל 30, אינך לב, שכלי. אם הגנטיקה קובעת איפה נעמוד פוליטית, איך אפשר להסביר את המהפכים שאנחנו חווים?

"אנשים מניחים שאם יש לנו נטייה מסוימת שהועברה אלינו בתורשה, פירוש הדבר שגורלנו הוכרע מראש, אבל זה לא כך. נטייה היא בדיוק כשמה: נטייה. במהלך החיים אנחנו אכן משתנים ויש שינויים נפוצים בעמדה הפוליטית שלנו, במיוחד בשנות ה-20 לחיים. מה שעולה מהמחקר הוא שבשעור השלישי לחיים חלה ירידה במידת הפתיחות ואילו הזהירות גוברת. כשאנחנו בגיל ההתבגרות, חלק במוח שלנו שנקרא המערכת הלימבית נכנס לפעולה ומעודד אותנו לקחת סיכונים. כשאנחנו מתבגרים, זה משתנה. פתיחות, כתכונה, קשורה לסקרנות אינטלקטואלית והעדפה לגיוון, ולכן גם נקשרת להצבעה למפגות לגות שמאל; 'זהירות' קשורה למשמעת עצמית ולתחושת חובה, ולכן להצבעה למפלגות ימין.

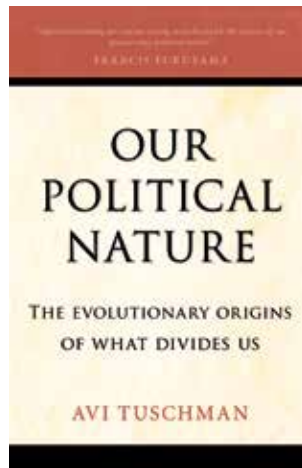

מ-70 אלף איש. על טושמן הוטלה המשימה למצוא דרך לגשר על הפילוג העמוק בין הצדדים הנצים בפוליטיקה הפראנאית. האירוע השני, הוא מספר, היה כשחי בישראל תקופה קצרה ("רציתי להתאזרח, להבין את הישראליות", הוא אומר), והוכה בהלם מהאופן שבו השיח הציבורי היה כל כך מקוטב. "אנשים הסתכלו על אותו סכסוך במה שנראה לי כמו ערשות שונות לחלוטין", הוא אומר. "רציתי למצוא לזה הסבר מדעי".

נטייה היא רק נטייה

כשטושמן החל לעיין בספרות המקצועית על פסיכולוגיה פוליטית, הוא גילה שחלק גדול מהמחקר בתחום בוצע אחרי מלחמת העולם השנייה, כאשר בעלות הברית המנצחות חששו מפני עלייה מחדש של הנאציזם בגרמניה והחלו להביא פסיכיאטרים מארצות הברית ובריטניה כדי ללמוד על מבנה האישיות והאופן שבו היא משפיעה על הנטיות הפוליטיות. "המחקר התבסס על הפרדיגמה השלטת עד אז, שהיתה פסיכואנליזה, ואני בדיוק עשיתי דוקטורט באנ-תרופולוגיה אבולוציונית, תחום שבו לא אהבתי

"במחצית מהתפישה הפוליטית שלנו נובעת מהסביבה. שוחחתי פעם עם חייל שאמר שהוא היה ליברל ואחר כך לחם באפגניסטן ועכשיו הוא מגדיר את עצמו כהרבה יותר שמרן. אני יכול להבין את זה: כשאתה רואה חלק אחד בטבע האדם, כשמישהו רוצה להרוג אותך על אמת וזה לא רק רעיון אינטלקטואלי, זה משפיע על התפישה שלך על טבע האדם"

ספרו של אבי טושמן Our Political Nature [הטבע הפוליטי שלנו]

האוכלוסייה, אתה רואה שרוב האנשים באמצע ושיש הרבה פחות אנשים שנוטים בקיצוניות לצד זה או אחר. אז אם רוב האנשים באמצע, למה אנחנו מדברים על שמאל וימין? משום שאנשים שמחזיקים ברעות פוליטיות הם בדרך כלל משכילים יותר ועוסקים בפוליטיקה, באי-קדמיה ובמדיה, ולכן הם נוטים להיות מקוטבים יותר ומשפיעים הרבה יותר בחברה. במובן הזה, רוב האנשים באמצע ולא אלה שיותר מעורבים יש השפעה דיספרופורציונלית על השיח."

מעניין שלמרות שהמבקרים שלך טוענים שאתה דטרמיניסט ביולוגי, אתה דווקא לא סותר בהכרח את רעיון הקדמה. האם אפשר לטעון על סמך הספר שהספקטרום עצמו עשוי להשתנות, גם אם הנטיות שלנו בתוכו הן במידה מסוימת קבועות מראש?

"לא הייתי מנסח את זה כך. העולם לא בהכרח נע לכיוון ליברלי יותר. חלק ממנו כן, וחלק לא. מה גם שהגדרת המושג 'קדמה' היא אחד מהאינדיקטורים המרכזיים שמעידים על השייכות הפוליטית שלך. אנשים שמרנים יותר יאמרו שאנחנו לא מתקדמים אלא מידרדרים. ליברלים צפויים יותר להאמין שטבע האדם יתפתח בכיוון חיובי."

ובכל זאת, למשל, עבודת היתח הפעם דבר מקובל לחלוטין. כיום, לפחות בעולם המפותח, היא אפילו אינה מתקבלת על הדעת.

"נכון שיש שינויים. שינויים קורים. אני לא חושב שזה סותר: כמין, יש דברים שאנחנו יכיר לים להתקדם בהם. הספקטרום גמיש מאוד – הוא יכול לנטות ימינה או שמאלה, להפוך לצד יותר או לרחב יותר. האופן שבו אנשים מתרכבים משפיע גם הוא. אבל המבנה הבסיסי שלו נשאר, והסיבה היא שהוא נובע מתכונות אופי שמועברות בתורשה". ■

שבה האבטלה היתה גדולה יותר מאשר בגרמניה, לא נפלה לפאשיזם."

מבקרין טוענים שאתה דטרמיניסט ביולוגי. האם אתה מסכים עימם?

"ממש לא. אני מדען, ודטרמיניזם מכל סוג שהוא נוגד את המדע. אני מחפש את המדע, וכשאתה מודד דברים באמצעים מדעיים זה לא תמיד פוליטיקלי קורקט. הטבע עושה מה שהוא עושה, ולא אכפת לו מה אנחנו חושבים על זה"

היו גם כאלה, משמאל וימין, שניסו להשיג תמש בכפר שלך כדי למצוא ראיות לכך שהם נעלים או טובים יותר מהצד השני ולהשתייך מש בתכונות האופי שאתה משייך לשמאל וימין כדי לטעון ששמרנים הם יותר פחדנים ופחות מוסריים, שליברלים הם פחות זהירים ופחות בוגרים. איך אתה מרגיש לגבי התיגובות האלה?

"כן, זה קרה המון. אנשים ניסו לטעון, על בסיס קריאה חלקית מאוד בספר, שאני אומר שליברלים אינטליגנטים יותר או שמרנים מפחדים יותר. זה לא נכון ונוגד לחלוטין את הרוח של מה שניסיתי לעשות. זה מאכזב מאוד, וזאת תוצאה של קיטוב פוליטי שיוצר סביבה תקשורתית מקוטבת. את הספר הזה תקפו משמאל ומימין, וזה בסדר, כי לא ניסיתי לכי תוב ספר פוליטי. כתבתי ספר מדעי על נטיות אנושיות ועל תופעה פוליטית: העובדה שבכל מדינה הצדדים שמאל וימין מקוטבים באופן דומה, ולא היה הסבר מדעי לזה עד עכשיו."

מה עם האוכלוסייה שלא מתעניינת בפוליטיקה? רוב האנשים, הרי, לא מוגדרים את עצמם כתומכי שמאל או ימין אלא כבעלי עמדות מרכזיות. האם גם הנטייה להיות אי פוליטי מועברת בגנים?

"זה בדיוק ככה. כשאתה מסתכל על האופן שבו הנטיות הפוליטיות מתפלגות בתוך

► יותר משאנחנו חושבים, ושחלק מהגורמים לו הם אבולוציוניים."

כלומר, אפילו כשנראה לנו שאנחנו יחידים, ויש לנו מניסיון או מתוך רצון חופשי, בעצם היינו לא יותר מעבד לאבולוציה?

"לא. חשוב להבהיר: אנחנו כן משתנים במהלך החיים. כמחצית מהתפישה הפוליטית שלנו כן נובעת מהסביבה. שוחחתי פעם עם חייל, למשל, שאמר שהוא היה ליברל ואחר כך לחם באפגניסטן ועכשיו הוא רואה את הדברים אחרת ומגדיר את עצמו כהרבה יותר שמרן. אני יכול להבין את זה: לא הייתי חייל, אבל עברתי בבתי חולים באזורי מלחמה, וכי שאתה רואה חלק אחד בטבע האדם, כשמישהו רוצה להרוג אותך באמת וזה לא רק רעיון אינטלקטואלי, זה משפיע על התפישה שלך על טבע האדם, וזאת כאמור אחת משלוש תכונות האישיות שמשפיעות על הנטיות הפוליטיות שלנו. גם אירועים טראומטיים כמו אלימות משפיעים עלינו מאוד. הם מתכתבים עם שינויים במוח שנגרמים על ידי טראומות."

עד עכשיו דיברנו על יחידים. מה באשר לטראומות לאומיות? קבוצות שלמות במהלך ההיסטוריה שינו כיוון פוליטי בחדות. האם פאשיזם, למשל, הוא תוצאה של טראומה קולקטיבית?

"כשמסתכלים על השנים שהובילו למחמת העולם השנייה, בולטת העובדה שהאוכלוסיית השונות באירופה ובארצות הברית היו נתונות בלחץ כלכלי. כשמדינות נמצאות בלחץ, בין אם הוא כלכלי או גאופוליטי, כמו במקרה של ישראל, הספקטרום הפוליטי מתרחב. בגרמניה, למשל, ראית במהלך השפל הגדול עלייה בקיצוניות משמאל ומימין. הנאצים התחרו בקומוניסטים. עם זאת, ראוי לציין שבבריטניה היו קבוצות פאשיסטיות שלא התרוממו, ושארצות הברית,

"בשנים שהובילו למלחמת העולם השנייה, האוכלוסיית השונות באירופה וארצות הברית היו נתונות בלחץ כלכלי וכשמדינות נמצאות בלחץ כלכלי או גאופוליטי, כמו במקרה של ישראל, הספקטרום הפוליטי מתרחב"